

tweede ministerie-de Geer (het ministerie dat ons land tijdens de neutraliteitsperiode bestuurde) zich geen rekenschap. De 'Aanwijzingen' werden in de lente van '38 als een gedrukt stuk dat als 'geheim' aangeduid was, aan de departementen, de commissarissen der koningin en de burgemeesters toegezonden; als regel werden zij dan opgeborgen. Van systematische voorlichting was geen sprake, niet in de elf provincies, niet in de duizendvier-en-vijftig gemeenten en nog minder in de meer dan tweeduizend waterschappen, veenschappen en veenpolders die ons land telde; wat de spoor- en tramwegen betreft, kwamen de 'Aanwijzingen' vermoedelijk alleen de directeur der Nederlandse Spoorwegen onder ogen die, toen hij in '38 aftrad, verzuimde, zijn opvolger op het stuk attent te maken.

Wij hebben er geen duidelijk beeld van wat men, na de capitulatie, op provinciaal en gemeentelijk niveau met de 'Aanwijzingen' gedaan heeft (voor de waterschappen, veenschappen en veenpolders waren zij vooreerst van geen belang). Met name in de eerste weken van de bezetting werd men in de provinciale griffies en in de gemeentehuizen eenvoudig overstelpet met dringende problemen en wij vrezen dat menige burgemeester het stuk dat hem twee jaar tevoren bereikt had, sinds lang vergeten was. In het Amsterdamse stadhuis stond niemand er bij stil. In Den Haag kreeg de burgemeester de 'Aanwijzingen' pas na enige tijd 'voor het eerst te zien. Ik las ze', zei mr. de Monchy ons later, 'en was het er mee eens. Verspreid heb ik het stuk niet.'¹ In Utrecht daarentegen gaf burgemeester ter Pelkwijk op 15 mei aan alle directeurs van de gemeentelijke diensten algemene instructies aan de hand van de 'Aanwijzingen'.² In Wisch en Terborg (Achterhoek) vond de gemeentesecretaris het stuk eerst eind juli '40 'in een geheim vakje. Ik heb er bij mijn weten nooit van gehoord', tekende de burgemeester na lezing aan. 'We hebben de inhoud van het boekje, daterend uit 1937, nimmer in een burgemeesterskring besproken. Het is een interessant overzicht.'³

Voor het land als geheel kon in de situatie die na de capitulatie ontstaan was, van de 'Aanwijzingen' alleen effect uitgaan indien het stuk door het centrale Nederlandse gezag als algemeen richtsnoer voor het te voeren beleid aanvaard was. Het staat voor ons niet vast, dat generaal Winkelman de 'Aanwijzingen' tijdig, d.w.z. onmiddellijk na de capitulatie, onder ogen heeft gehad. Zij waren daarentegen in die beginfase wél bekend aan diegenen die de ministers als hoofden der departementen opgevolgd waren: de secretarissen-generaal.

¹ S. J. R. de Monchy, 9 okt. 1957. ² G. A. W. ter Pelkwijk: 'Utrecht in de meidagen van 1940', *Jaarboekje Oud-Utrecht 1949*, p. 147. ³ J. J. G. Boot: *Burgemeester in bezettingstijd* (1967), p. 53.